

DOI: 10.33663/0869-2491-2021-32-417-424

УДК 343.22

**А. В. ЛАНДИНА,**  
кандидат юридичних наук\*  
ORCID: 0000-0002-3808-7573

## ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСІБ З ПСИХІЧНИМИ АНОМАЛІЯМИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

У статті аналізуються проблеми кримінальної відповідальності осіб із психічними аномаліями за кримінальним законодавством зарубіжних країн та здійснюється порівняння відповідних норм із положеннями кримінального законодавства України. З'ясовано, що за способом законодавчого закріплення поняття та наслідків обмеженої осудності зарубіжне кримінальне законодавство можна об'єднати у дві групи: країни англо-американської правової сім'ї, у яких немає чіткого визначення поняття, критеріїв та наслідків вчинення злочину у стані обмеженої осудності, і країни романо-германської правової сім'ї, у яких чітко визначені критерії обмеженої осудності у суб'єкта злочину та її кримінально-правові наслідки. Встановлено, що кримінальне законодавство України за формою законодавчого визначення особливостей кримінальної відповідальності осіб із психічними аномаліями відповідає законодавству держав романо-германської правової сім'ї.

**Ключові слова:** психічні аномалії, психічні розлади, обмежена осудність, суб'єкт злочину, зарубіжне кримінальне законодавство, критерії обмеженої осудності.

### **Ландина А. В. Особенности уголовной ответственности лиц с психическими аномалиями: зарубежный опыт**

В статье анализируются проблемы уголовной ответственности лиц с психическими аномалиями по уголовному законодательству зарубежных стран и осуществляется сравнение соответствующих норм с положениями уголовного законодательства Украины. Выяснено, что по способу законодательного закрепления понятия и последствий ограниченной вменяемости зарубежное уголовное законодательство можно объединить в две группы: страны англо-американской правовой семьи, в которых нет четкого определения понятия, критериев и последствий совершения преступления в состоянии ограниченной вменяемости, и страны романо-германского правовой семьи, в которых четко определены критерии ограниченной вменяемости у субъекта преступления и ее уголовно-правовые последствия. Установлено, что уголовное законодательство Украины по форме законодательного определения особенностей уголовной ответственности лиц с психическими аномалиями соответствует законодательству государств романо-германской правовой семьи.

**Ключевые слова:** психические аномалии, психические расстройства, ограниченная вменяемость, субъект преступления, зарубежное уголовное законодательство, критерии ограниченной вменяемости.

### **Landina Anna. Features of criminal liability of persons with mental anomalies: foreign experience**

The article is devoted to the problem of criminal liability of persons with mental anomalies under the criminal legislation of foreign countries and the comparison of relevant norms with the provisions of the criminal legislation of Ukraine. It was found that by way of legislative enshrinement of the concept and consequences of limited sanity, foreign criminal law can be grouped into two groups: countries of the Anglo-American legal family, which do not have a

\* Landina Anna, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.)

© А. В. Ландина, 2021

*clear definition of the concept, criteria and consequences of a crime in a limited state sanity, and the countries of the Romano-Germanic legal family, which clearly define the criteria of limited sanity in the subject of the crime and its criminal consequences. It is established that the criminal legislation of Ukraine in the form of legislative definition of the features of criminal liability of persons with mental anomalies corresponds to the legislation of the Romano-Germanic legal family.*

**Key words:** *mental abnormalities, mental disorders, limited sanity, the subject of a crime, foreign criminal legislation, criteria of limited sanity.*

**Вступ.** Згідно із теорією кримінального права діяння, які утворюють об'єктивну сторону кримінального правопорушення – це свідомі і вольові вчинки особи, яка за чинним законодавством є суб'єктом злочину. Чинний КК України у ст. 18 визначає обов'язкові ознаки, які повинна мати особа для того, щоб можливо було притягти її до кримінальної відповідальності за вчинення протиправного діяння.

Однією з таких ознак є осудність, яка визначається як особливий інтелектуально-вольовий стан особи, за якого особа може повною мірою усвідомлювати свої діяння і керувати ними. Поряд із цим існує поняття обмеженої осудності – стан, за якого особа не може повною мірою усвідомлювати свої діяння та/або керувати ними, але кримінальна відповідальність такої особи не виключається.

У межах інституту обмеженої осудності визначені стани особи, які зумовлюють у неї часткове блокування здатності повною мірою виявляти свої інтелектуально-вольові здібності. До таких станів, зокрема, належать психічні аномалії. З точки зору кримінального права психічні аномалії – це розлади психічної діяльності, що не досягли психотичного рівня (статусу психічної хвороби), до яких слід віднести психічні розлади й розлади поведінки, пов'язані із вживанням психоактивних речовин, а також психолого-фізіологічні розлади особистості, що ускладнюють соціальну адаптацію індивіда, знижують його здатність усвідомлювати свої дії чи керувати ними, які не виключають осудності<sup>1</sup>. До психічних аномалій належать такі психопатичні стани, як психопатія, олігофренія у ступені легкої дебільності, залишкові явища черепно-мозкових травм, органічні ураження центральної нервової системи, алкоголізм, наркоманія, епілепсія, судинні захворювання з психічними змінами, шизофренія в стані стійкої ремісії, інфантилізм, реактивні стани, неврози. Але, на нашу думку, їх перелік не є вичерпним, оскільки останнім часом дедалі частіше з'являються нові види психічних аномалій, які не виключають можливості притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинення злочину у граничному стані. Тому при встановленні психічного стану суб'єкта злочину потрібно керуватися ознаками, які характерні для психічного здоров'я та для психічних розладів (психопатологій)<sup>2</sup>. Саме ці стани і визначають суб'єкта злочину обмежено осудним.

**Огляд літератури.** Проблемі кримінальної відповідальності осіб із психічними аномаліями (обмежено осудних) у теорії кримінального права приділялася значна увага. Так, зокрема, дослідження цієї проблематики в окремих її аспектах здійснювали Ю.М. Антонян, С.В. Бородін, В.С. Батиргарєєва, О.О. Ходимчук, М. Ларченко, О.М. Толстолужинська, Н. Іванов, О.Ю. Жамбалова, Н.Г. Таран, Н.І. Сазонова, А.Ф. Зелінський та інші вітчизняні та зарубіжні вчені. Щодо зарубіжного досвіду притягнення осіб із психічними аномаліями до кримінальної відповідальності, то ці питання розглядалися А.Т. Ісмагуловою, В.Я. Марчаком, А.Д. Кононовим, Т.А. Кулі-Заде, А.В. Міхайловою та іншими дослідниками.

Але з точки зору порівняння відповідних положень щодо сутності та кримінально-правових наслідків обмеженої осудності осіб із психічними аномаліями за кримінальним законодавством зарубіжних країн та України ця проблема досліджена недостатньо.

**Постановка проблеми дослідження.** Незважаючи на досить велику кількість праць, присвячених дослідженню характерних ознак психічних аномалій, які не виключають притягнення до кримінальної відповідальності, особливостей притягнення до кримінальної відповідальності таких осіб, залишаються ряд недостатньо розв'язаних проблем. У кримінальному законодавстві ряду країн відповідальність осіб із психічними аномаліями вже давно є врегульованою у межах інституту обмеженої осудності. І в цьому аспекті вивчення зарубіжного досвіду впровадження та законодавчого врегулювання даного інституту є необхідним.

**Мета та завдання дослідження.** Враховуючи зазначене, метою цього дослідження є вивчення норм зарубіжного кримінального законодавства, які визначають особливості кримінальної відповідальності осіб із психічними аномаліями, і порівняння їх із відповідними нормами кримінального законодавства України.

**Виклад основного матеріалу.** Відповідно до ст. 20 Кримінального кодексу України обмежено осудною визнається особа, яка під час вчинення кримінального правопорушення, через наявний у неї психічний розлад, не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними. До 2001 р., коли набрав чинності сучасний КК України, такого інституту, як обмежена осудність кримінальне законодавство не містило.

Щодо зарубіжного кримінального законодавства, то інститут обмеженої осудності, у тому числі осіб із психічними аномаліями, у більшості з них сформувався ще на початку XX ст. (у деяких – ще у XIX ст.) і до сьогодні залишився майже без змін. Наприклад, кримінальне законодавство Італії 1889 р. вже передбачало поєднання репресивного і лікувального режимів для осіб із психічними аномаліями<sup>3</sup>. Цей інститут набув відображення у положеннях ст. 89 (зниження покарання за значного зменшення здатності розуміти і бажати внаслідок хвороби) КК Італії 1930 р.<sup>4</sup> Також і Кримінальне уложення Норвегії 1902 р. передбачало зменшення покарання у випадку небезпеки для громадського спокою внаслідок зменшеної осудності<sup>5</sup>.

Сучасне зарубіжне кримінальне законодавство містить різні за змістом і сутністю положення щодо особливостей кримінальної відповідальності осіб із психічними аномаліями, які зумовлюють стан обмеженої осудності.

Так, зокрема, відрізняється термінологія, яка визначає цей інститут: подібно до положення, яке міститься у КК України, а саме як обмежена осудність передбачена у КК Литовської Республіки, Латвійської Республіки, Естонської Республіки, Грузії, Республіки Вірменії, Республіки Таджикистан та ін. Терміносполучення «зменшена дієздатність» використовується при формулюванні відповідних норм у КК Німеччини, Швейцарії та Республіки Білорусь. Доволі широкий термін – «психічний розлад, що не виключає осудності» – використовується у КК Республіки Казахстан, Киргизької Республіки, Азербайджанської Республіки. КК Болівії містить визначення «напівосудність», а КК штату Пенсільванія – «винний, але психічно хворий». КК Франції взагалі не містить ніякого спеціального терміна для позначення особливого стану, коли психічна аномалія особи не виключає її кримінальної відповідальності<sup>6</sup>.

Чітких норм про обмежену осудність осіб з певними психічними розладами (аномаліями) не містить кримінальне законодавство США, Англії та інших держав,

що належать до англо-американської правової сім'ї. Але, оскільки у цих державах діє прецедентна форма права, законом про вбивство від 1957 р. (Англія) було фактично введено, хоча і не чітко визначено, поняття обмеженої осудності у разі, якщо вбивство вчинене особою, яка страждає ненормальністю розумового розвитку (істотно зменшується відповідальність). Так само і у ряді штатів США в окремих випадках особа також може бути притягнута до кримінальної відповідальності із кваліфікацією злочину як менш тяжкого у разі, якщо кримінальне правопорушення було вчинене у такому психічному стані, за якого особа не могла вчинити умисний чи заздалегідь обдуманий злочин<sup>7</sup>. Відповідно критерії (медичний та юридичний) обмеженої осудності у кримінальному законодавстві цих країн також відсутні.

У кримінальному законодавстві держав, які належать до романо-германської (континентальної) правової сім'ї, саме поняття обмеженої осудності та її критерії визначені чіткіше. Юридичний критерій зумовлений наявністю окремих норм у кримінальному законодавстві щодо визначення обмеженої осудності, медичний – це підтвердження наявності психічного розладу у суб'єкта злочину. Часто юридичний критерій обмеженої осудності тлумачиться як психологічний. На нашу думку, таке тлумачення цього критерію, який визначається як відсутність можливості усвідомлювати та/або контролювати свої діяння, є логічним, оскільки, по суті, він є саме інтелектуально-вольовим, а не юридичним. Юридичним (або правовим), видається, може виступати власне закріплення медичного та психологічного критерію обмеженої осудності у відповідній нормі із акцентом на кримінально-правові наслідки, які матиме наявність психічної аномалії щодо кримінальної відповідальності такого суб'єкта.

Так, зокрема, медичний і психологічний критерії обмеженої осудності містять кримінальне законодавство таких країн, як:

- Франція – у ст. 122-1 зазначається, що особа, яка на момент вчинення злочину перебувала у стані психічного чи нервово-психічного розладу, що зменшив її здатність усвідомлювати та контролювати свої дії (зменшена осудність), не звільняється від кримінальної відповідальності, але ця обставина враховується судом при призначенні покарання та визначенні способу його відбування<sup>8</sup>;
- Швейцарія – згідно зі ст. 11 суд може пом'якшити покарання, якщо буде встановлена зменшена осудність у особи, яка вчинила злочин (якщо внаслідок розладу душевної діяльності чи свідомості, або внаслідок недостатнього розумового розвитку злочинець не мав можливості повною мірою оцінювати характер своїх діянь та керувати ними)<sup>9</sup>;
- Німеччина – § 21 визначає підстави зменшеної осудності: якщо здатність особи внаслідок істотного хворобливого розладу, глибокого розладу свідомості, недоумства чи іншого психічного відхилення була значно зменшена при злочинній діяльності, то покарання може бути пом'якшено<sup>10</sup>;
- Італія – згідно зі ст. 89 покарання для суб'єкта злочину має бути зниженим, якщо він на момент вчинення злочину перебував у такому психічному стані, який не виключав, але істотно знижував його здатність усвідомлювати і бажати<sup>11</sup>, що свідчить не про право, а про обов'язок пом'якшувати покарання за вчинення кримінального порушення особою із психічною аномалією;
- Фінляндія – у § 4 гл. 3 вказано, що якщо судом буде визнано, що при вчиненні злочинного діяння особа не повною мірою володіла своїм розумом, хоча і не може вважатися неосудною, то їй має призначатися покарання у виді позбавлення волі чи грошовий штраф (за правилами ч. 1 § 2)<sup>12</sup>;

– Республіка Білорусь – згідно зі ст. 29 зменшена осудність зумовлюється тим, що особа під час вчинення суспільно небезпечного діяння перебувала в такому стані, що не могла повною мірою усвідомлювати значення своїх дій чи керувати ними внаслідок психічного розладу (захворювання); при цьому особа не звільняється від кримінальної відповідальності<sup>13</sup>.

Кримінальне законодавство інших країн, у яких визначається такий інститут, як обмежена осудність, не визначає усіх її критеріїв. Зокрема, вони не містять психологічного критерію. Наприклад, ст. 37 КК Нідерландів містить положення, що у разі, якщо особа, незважаючи на її психічне захворювання, може нести кримінальну відповідальність, їй призначається покарання у поєднанні із поміщенням суб'єкта на лікування<sup>14</sup>.

Медичний критерій відсутній при визначенні обмеженої осудності осіб з психічними аномаліями за КК Республіки Польща: згідно із § 2 ст. 31 обмежена осудність за цим кримінальним законодавством має місце, якщо на момент вчинення злочину здатність розуміти значення власного діяння чи керувати своєю поведінкою у суб'єкта злочину були значною мірою обмежені<sup>15</sup>, що дозволяє до випадків вчинення злочину у стані обмеженої осудності відносити й інші випадки, не пов'язані з певними психічними аномаліями.

Найбільш чітко особливості кримінальної відповідальності осіб із психічними аномаліями визначені у КК Австрії. Зокрема, у § 34 «Особливі обставини, що пом'якшують відповідальність» глави 4 передбачена можливість пом'якшення покарання особи, яка у силу психічних аномалій не повною мірою здатна розуміти те, що відбувається<sup>16</sup>. Виходячи з такого формулювання, відразу чітко простежується позиція законодавця щодо того, що обмежено осудним може бути визнаний суб'єкт, який має саме психологічну аномалію (розлад), яка тимчасово обмежує його інтелектуально-вольові здібності, але позбавляє його такої здібності у повному обсязі, а тому до кримінальної відповідальності такий суб'єкт притягується.

Приділена увага обмеженій осудності і в КК Японії. Кримінальне законодавство цієї країни містить два поняття – «психічна ненормальність» та «недоумство», що мають практично однакове значення, хоча для осіб, які страждають на недоумство, згідно із ч. 2 ст. 39 санкція зменшується як обмежено осудним<sup>17</sup>.

За КК Данії, хоча і вказується, що особа може визначатися психічно неповноцінною, але п. 2 ст. 16 містить вказівку, що особи, які під час вчинення діяння були невеликою мірою неповноцінні, не підлягають покаранню за особливих обставин, як і особи, які є психічно неповноцінними<sup>18</sup>. Тобто у даному КК такого інституту, як обмежена осудність, по суті, не передбачено.

Також зазначимо, що по-різному вирішується питання про юридичні наслідки визнання суб'єкта злочину обмежено осудним внаслідок наявності у нього психічної аномалії: наявність психічної аномалії вважається обставиною, яка виключає можливість притягнення до кримінальної відповідальності (КК Данії); враховується судом при призначенні покарання, але не є обставиною, яка обов'язково пом'якшує покарання (кримінальне законодавство Республіки Польща, Республіки Білорусь, Азербайджанської Республіки, Грузії, Киргизької Республіки); є обставиною, що пом'якшує покарання (кримінальне законодавство Італії, Туреччини, Австрії, Німеччини, Болівії, Республіки Вірменія та ін.).

За КК України наявність у суб'єкта злочину психічної аномалії (стан обмеженої осудності) може бути врахована судом при призначенні покарання.

**Висновки.** Отже, у країнах, кримінальне законодавство яких передбачає обмежену осудність для осіб із психічними аномаліями, є два підходи щодо кримінальної відповідальності осіб із психічними аномаліями (психічними розладами) відповідно до належності до певної правової сім'ї – англо-американської (англосаксонської) чи романо-германської (континентальної). У переважній більшості країн романо-германської правової сім'ї, кримінальне законодавство яких визначає особливості відповідальності осіб із психічними аномаліями (обмежена осудність), визначають такі критерії, як медичний (наявність психічної аномалії чи розладу) та психологічний (відсутність можливості усвідомлювати та/або контролювати свої діяння). Кримінальне законодавство країн англо-американської правової сім'ї взагалі не містить чіткого визначення поняття, критеріїв та наслідків стану обмеженої осудності у суб'єкта злочину. Кримінальне законодавство України щодо визначення особливостей кримінальної відповідальності осіб із психічними аномаліями за формою їх законодавчого визначення відповідає законодавству держав романо-германської правової сім'ї.

Виходячи із зарубіжного досвіду, юридичний критерій обмеженої осудності, який визначається у теорії кримінального права, доцільно називати саме психологічним, оскільки він є інтелектуально-вольовим проявом поведінки, а не юридичним. Юридичним (або правовим), на нашу думку, може виступати власне закріплення медичного та психологічного критерію обмеженої осудності у відповідній нормі із акцентом на кримінально-правові наслідки, які матиме наявність психічної аномалії на кримінальну відповідальність такого суб'єкта. Враховуючи викладене, підхід до визначення критеріїв обмеженої осудності у теорії кримінального права потрібно переглянути.

1. Ландіна А.В. Проблеми урегулювання кримінальної відповідальності суб'єктів – осіб із психічними аномаліями. *Удосконалення механізму правового регулювання суспільних відносин з урахуванням зарубіжного досвіду*: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 1 червня 2020 р. / Відп. ред. О.Ю. Бусол. Київ: Ліра-К, 2020. С. 206. 2. Там само. 3. Кули-Заде Т.А. Проблемы уголовной ответственности лиц с психическим расстройством, не исключающим вменяемости в истории зарубежного уголовного законодательства. *Вестн. Моск. ун-та. Сер. 11. Право*. 2011. № 2. С. 119–127. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-ugolovnoy-otvetstvennosti-lits-s-psihicheskim-rasstroystvom-ne-isklyuchayuschim-vmenyaemosti-v-istorii-zarubezhnogo>. 4. Итальянский Уголовный кодекс 1930 г. / пер. М.М. Исаева. Москва, 1941. 132 с. 5. Кули-Заде Т.А. Проблемы уголовной ответственности лиц с психическим расстройством, не исключающим вменяемости в истории зарубежного уголовного законодательства. *Вестник Московского университета. Серия 11. Право*. 2011. № 2. С. 119–127. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-ugolovnoy-otvetstvennosti-lits-s-psihicheskim-rasstroystvom-ne-isklyuchayuschim-vmenyaemosti-v-istorii-zarubezhnogo>. 6. Кононов А.Д. Актуальные проблемы уголовной ответственности лиц с психическим расстройством, не исключающим вменяемости, и применения к этим лицам принудительных мер медицинского характера: дисс.... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2018. С. 30. 7. Преступление и наказание в Англии, США, Франции, ФРГ, Японии. Общая часть. Москва: Юрид. лит., 1991. С. 149. 8. Уголовный кодекс Франции. Москва: Юридический колледж МГУ, 1993. 212 с. 9. Уголовный кодекс Швейцарии / пер. с нем. Москва: Зерцало, 2000. 138 с. 10. Уголовный кодекс ФРГ. Москва: Юрид. колледж МГУ, 1996. 202 с. 11. Кули-Заде Т.А. Проблемы уголовной ответственности лиц с психическим расстройством, не исключающим вменяемости в истории зарубежного уголовного законодательства. *Вестн. Моск. ун-та. Сер. 11. Право*. 2011. № 2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-ugolovnoy-otvetstvennosti-lits-s-psihicheskim-rasstroystvom-ne-isklyuchayuschim-vmenyaemosti-v-istorii-zarubezhnogo>.

lits-s-psihicheskim-rasstroystvom-ne-isklyuchayushchim-vmenyaemosti-v-istorii-zarubezhnogo. 12. Клюканова Т.М. Уголовное право зарубежных стран. Санкт-Петербург, 1998. С. 45. 13. Уголовный кодекс Республики Беларусь (09 июля 1999 г. № 275-З). URL: <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=hk9900275>. 14. Попкова Е.А. Принудительные меры медицинского характера, применяемые к психически больным: уголовно-правовой и уголовно-исполнительный аспекты: дис. ... канд. юрид. наук. Красноярск, 2006 г. С. 198. 15. Уголовный кодекс Республики Польша. Санкт-Петербург: Юрид. Центр Пресс, 2001. 234 с. 16. Уголовный кодекс Австрии / пер. с нем. Москва, 2001. 245 с. 17. Козочкин И.Д. Уголовное право зарубежных государств. Москва, 2001. С. 456. 18. Крылова Н.Е., Серебrenникова А.В. Уголовное право современных зарубежных стран. Москва: Зерцало, 1997. 192 с.

### References

1. Landina A.V. Problemy urehliuvannia kryminalnoi vidpovidalnosti subiektiv-osib iz psyhichnymy anomaliiamy. *Udoskonalennia mekhanizmu pravovoho rehliuvannia suspilnykh vidnosyn z urakhuvanniam zarubizhnogo dosvidu*: Zb. materialiv mizhnar. nauk.-prakt. konf., Kyiv, 1 chervnia 2020 r. / Vidp. red. O.Iu. Busol. Kyiv: Lira-K, 2020. S. 206. [ukr]. 2. Tam samo. 3. Kuli-Zade T.A. Problemy ugovolnoj otvetstvennosti lic s psihicheskim rasstrojstvom, ne iskluchayushchim vmenyaemosti v istorii zarubezhnogo ugovolnogo zakonodatel'stva. *Vestn. Mosk. un-ta. Ser. 11. Pravo*. 2011. № 2. S. 119–127. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-ugolovnoy-otvetstvennosti-lits-s-psihicheskim-rasstrojstvom-ne-isklyuchayushchim-vmenyaemosti-v-istorii-zarubezhnogo> [rus]. 4. Ital'janskij Ugolovnyj kodeks 1930 g. / per. M.M. Isaeva. Moskva, 1941. 132 s. [rus]. 5. Kuli-Zade T.A. Problemy ugovolnoj otvetstvennosti lic s psihicheskim rasstrojstvom, ne iskluchayushchim vmenyaemosti v istorii zarubezhnogo ugovolnogo zakonodatel'stva. *Vestn. Mosk. un-ta. Ser. 11. Pravo*. 2011. № 2. S. 119–127. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-ugolovnoy-otvetstvennosti-lits-s-psihicheskim-rasstrojstvom-ne-isklyuchayushchim-vmenyaemosti-v-istorii-zarubezhnogo> [rus]. 6. Kononov A.D. Aktual'nye problemy ugovolnoj otvetstvennosti lic s psihicheskim rasstrojstvom, ne iskluchayushchim vmenyaemosti, i primeneniya k etim licam prinyat'nyh mer medicinskogo haraktera: diss. ... kand. jurid. nauk: 12.00.08. Moskva, 2018. S. 30. [rus]. 7. Prestuplenie i nakazanie v Anglii, SSHA, Francii, FRG, Yaponii. *Obshchaya chast'*. Moskva: YUrid. lit., 1991. S. 149. [rus]. 8. Ugolovnyj kodeks Francii. Moskva: YUrid. kolledzh MGU, 1993. 212 s. [rus]. 9. Ugolovnyj kodeks SHvejarii / Per. s nem. Moskva: Zercalo, 2000. 138 s. [rus]. 10. Ugolovnyj kodeks FRG. Moskva: YUrid. kolledzh MGU, 1996. 202 s. [rus]. 11. Kuli-Zade T.A. Problemy ugovolnoj otvetstvennosti lic s psihicheskim rasstrojstvom, ne iskluchayushchim vmenyaemosti v istorii zarubezhnogo ugovolnogo zakonodatel'stva. *Vestn. Mosk. un-ta. Ser. 11. Pravo*. 2011. № 2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-ugolovnoy-otvetstvennosti-lits-s-psihicheskim-rasstrojstvom-ne-isklyuchayushchim-vmenyaemosti-v-istorii-zarubezhnogo> [rus]. 12. Klyukanova T.M. Ugolovnoe pravo zarubezhnyh stran. Sankt-Peterburg, 1998. S. 45. [rus]. 13. Ugolovnyj kodeks Respubliki Belarus' (9 iyulya 1999 g. № 275-Z). URL: <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=hk9900275> [rus]. 14. Popkova E.A. Prinuditel'nye mery medicinskogo haraktera, primenyaemye k psihicheski bol'nym: ugovolno-pravovoj i ugovolno-ispolnitel'nyj aspekty: diss. ... kand. jurid. nauk. Krasnoyarsk, 2006 g. С. 198. [rus]. 15. Ugolovnyj kodeks Respubliki Pol'sha. Sankt-Peterburg: YUrid. Centr Press, 2001. 234 s. [rus]. 16. Ugolovnyj kodeks Avstrii / per. s nem. Moskva, 2001. 245 s. [rus]. 17. Kozochkin I.D. Ugolovnoe pravo zarubezhnyh gosudarstv. Moskva, 2001. S. 456. [rus]. 18. Krylova N.E., Serebrennikova A.V. Ugolovnoe pravo sovremennyh zarubezhnyh stran. Moskva: Zercalo, 1997. 192 s. [rus].

**Landina Anna. Features of criminal liability of persons with mental anomalies: foreign experience**

**Annotation:** Despite the rather large number of works devoted to the study of the characteristic features of mental anomalies, which do not exclude criminal prosecution, the peculiarities of criminal prosecution of such persons, a number of insufficiently solved problems remain. In the criminal law of a number of countries, the liability of persons with mental anomalies has long

been regulated within the institution of limited sanity. And in this aspect, the study of foreign experience in the legislative regulation of this institution is necessary.

The purpose of the study is to study the rules of foreign criminal law, which determine the features of criminal liability of persons with mental anomalies, and compare them with the relevant rules of criminal law of Ukraine.

Among the countries whose criminal law provides for limited sanity for persons with mental anomalies, there are two conditional approaches to the criminal liability of persons with mental anomalies (mental disorders) in accordance with the legal family: England-American and Romano-Germanic. In the vast majority of countries of the Romano-Germanic legal family, whose criminal law defines the specifics of the responsibility of persons with mental anomalies (limited sanity), criteria such as medical (mental anomaly or disorder) and psychological (lack of awareness and / or control of their actions). The criminal law of the England-American legal family does not have a clear definition of the concept, criteria and consequences of the state of limited sanity in the subject of the crime. The criminal legislation of Ukraine on determining the features of criminal liability of persons with mental anomalies in the form of their legislative definition corresponds to the legislation of the Romano-Germanic legal family.

The legal criterion of limited sanity, which is defined in the theory of criminal law, should be called psychological, because it is an intellectual-volitional manifestation of behaviour, not legal. It may be legal to establish a medical and psychological criterion of limited sanity in the relevant norm with an emphasis on the criminal consequences that will have a mental anomaly on the criminal liability of such an entity.

**Key words:** mental abnormalities, mental disorders, limited sanity, the subject of a crime, foreign criminal legislation, criteria of limited sanity.

**DOI: 10.33663/0869-2491-2021-32-424-432**

УДК.343.15.

**Н. Л. ДРОЗДОВИЧ,**

кандидат юридичних наук\*

**ORCID: 0000-0002-0519-6909**

## **ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ДОКАЗІВ СУДОМ КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ: СУЧАСНА ПРАКТИКА**

У статті аналізуються питання доказування у кримінальному провадженні в аспекті оцінки доказів касаційним судом. Констатується, що в суді касаційної інстанції має місце оцінка доказів, яка як вид судової діяльності має свої особливості через призму специфіки касаційного перегляду. Наводяться аналітичні дані судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. Викладено результати дослідження постанов касаційного суду, які найбільше демонструють здійснення оцінки доказів цією судовою інстанцією, а саме, рішення, якими реалізовано повноваження щодо скасування судових рішень і закриття кримінального провадження, а також зміни вироків місцевих судів та ухвал судів апеляційної інстанції у зв'язку із необхідністю виключення окремих доказів. Зроблено висновок, що оцінка доказів касаційним судом наводиться у формі «перевірки оцінки», що є особливою формою реалізації принципу вільної оцінки доказів.

**Ключові слова:** оцінка доказів, суд касаційної інстанції, допустимість доказів, виключення доказів, закриття кримінального провадження, «перевірка оцінки».

\* **Drozdovych Nadiia**, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.)

© Н. Л. Дроздович, 2021